

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

Захаркін Олексій Олександрович

к.е.н., докторант факультету економіки та менеджменту

Сумського державного університету

м. Суми, Україна

INFLUENCE OF THE INNOVATION ENVIRONMENT ON THE RESULTS OF THE INNOVATION IMPLEMENTATION

Zakharkin O.

Ph.D., Doctoral Candidate of the Economics and Business

Management Department of the Sumy State University

Sumy, Ukraine

Анотація. В статті узагальнені підходи щодо формування інноваційного середовища підприємств. Наведена порівняльна характеристика особливостей інноваційної діяльності підприємств високо- та низькотехнологічних галузей. Проаналізовано вплив складових інституційного середовища на результати інноваційної діяльності.

Abstract. Approaches to the formation of the innovational environment of the enterprises were generalized. It was given the comparative characteristics of the special features of the innovation activity of the high- and low technological spheres. The influence of the constituents of the institutional environment on the results of the innovation activity was analyzed.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційне середовище, економіко-технологічний рівень країни, результативність інновацій.

Keywords: innovation activity, innovation environment, economic-technologic level of the country, results of innovation.

Вступ. Інноваційна діяльність підприємств є не лише одним із факторів, що впливає на формування додаткової вартості, але й пов'язана з необхідністю здійснення значних капіталовкладень та фінансування дослідницької роботи. Поряд із тим, можливості інноваційної діяльності підприємства можуть бути обмежені не лише факторами його внутрішнього середовища, але й зовнішніми умовами функціонування. Вивчення цих умов визначає особливості побудови інноваційних стратегій та впливає на прийняття рішення про впровадження інновацій чи їх недоцільність.

Питання формування інноваційного середовища підприємства та його вплив на результативність впровадження інновацій розглядається в роботах С.М. Ілляшенка [1], Ю.С. Шипуліної [2], Л.І. Федулової [3], О.О. Лапко [4], А.П. Гречан [5], Н.В. Краснокутської [6] та інших вітчизняних та закордонних авторів. В роботах цих науковців розглядаються різноманітні фактори, що формують внутрішнє та зовнішнє середовище підприємства та здійснюють вплив на прийняття інноваційних рішень та їх результативність.

Постановка проблеми. Незважаючи на існуючі публікації в науковій літературі присвячених дослідженню інноваційного середовища підприємства, залишаються відкритими питання впливу національних особливостей та рівня економіко-технологічного розвитку країни на інноваційну діяльність підприємств, що є особливо актуальним в контексті сучасного вартісно-орієнтованого підходу до управління інноваціями.

Метою статті є ідентифікація та дослідження екзогенних та ендогенних чинників, які мають вплив на результати провадження інноваційної діяльності та характер яких залежить від рівня економіко-технологічного рівня країни.

У процесі дослідження використано наступні сучасні методи: логічного узагальнення та наукової абстракції (при уточненні категоріального апарату) та системно-структурного аналізу (при визначенні факторів впливу на інноваційну діяльність підприємств).

Результати. Розглядаючи питання формування інноваційного середовища науковці виділяють окремі його рівні та складові. Наприклад, автори монографії [1, с.247], розглядаючи середовище, в якому існує підприємство використовують системний ієрархічний підхід. Він полягає в тому, що всі рівні ієрархії систем, які є навколишнім середовищем підприємства, здійснюють більший чи менший вплив на діяльність підприємства і можливості досягнення його цілей, реалізацію його програм. Зовнішнє середовище підприємства можна розглядати як вітчизняне середовище країни в якій воно знаходиться і здійснює свою діяльність, так закордонне (міжнародне) середовище країни ринок або сегмент ринку на який виходить підприємство.

Л.І. Федулова [3, с. 66-69] визначає шість рівнів формування інноваційного середовища: 1) рівень міжнародних відносин (наднаціональний рівень); 2) загальнодержавний рівень; 3) рівень (міжгалузевий та галузевий) відомчої діяльності; 4) регіональний рівень; 5) рівень підприємства, установи (мікрорівень); 6) рівень окремої особистості.

На нашу думку, усі показники, що впливають на особливості реалізації інноваційної діяльності підприємства та визначають умови його функціонування, можуть бути розглянуті у розрізі наступних складових:

- галузеві відмінності підприємств;
- регіональні особливості інноваційного середовища;
- національні особливості інноваційного середовища.

Відмінності інноваційних процесів у розрізі окремих галузей економіки зумовлюються різним рівнем їх розвитку, темпами технологічного оновлення, наявністю встановлених взаємозв'язків з установами науково-дослідної сфери, організаційною структурою управління тощо. Відповідно до цього, одні галузі будуть характеризуватися більш швидким впровадженням інновацій і їхньою масштабністю, інші – повільнішими змінами і менш суттєвими нововведеннями. Залежно від ролі інновацій в забезпеченні ефективності діяльності підприємств, а також від рівня використовуваних технологій, галузі можна умовно класифікувати на високотехнологічні та низькотехнологічні (виокремлюють та-

кож проміжні типи – середньо-високотехнологічні та середньо-низько технологічні галузі [8]). Зазначені типи галузей часто розглядаються у розрізі відповідних технологічних укладів [3, с. 145].

Для підприємств, що функціонують у високотехнологічних галузях, впровадження інновацій є однією із базових умов їх конкурентоспроможності, тому велика увага та, відповідно, значна частка фінансових ресурсів спрямовується на проведення досліджень і розробок. Як правило, при таких підприємствах діють спеціально створені дослідні центри та лабораторії, а також частою є практика співпраці з науково-дослідними установами, університетами, а також кооперація з іншими підприємствами. Інновації, що запроваджуються у високотехнологічних галузях, часто є абсолютно новими як для конкретного ринку, так і галузі в цілому.

В галузях з невисоким рівнем автоматизації та технологічного оновлення впровадження інновацій не є принциповим питанням і виступає скоріше додатковим фактором формування конкурентних переваг підприємства та нарощення його вартості. У зв'язку з цим впроваджені інновації частіше носять покращуючий характер та забезпечуються адаптацією уже існуючих інноваційних технологій.

Відмінності інноваційної діяльності підприємств високотехнологічних та низькотехнологічних галузей економіки представлено в таблиці 1.

Слід відзначити ту особливість, що вибір виду інноваційної стратегії підприємства та організація його інноваційної діяльності залежить не тільки від галузевої приналежності, характеристик внутрішнього середовища функціонування підприємства, але і значним чином визначається зовнішніми умовами, що в узагальненому вигляді можна виразити через рівень економічного і технологічного розвитку країни, в якій створене і працює підприємство. Саме економіко-технологічним рівнем розвитком країни в цілому визначаються параметри інституційного середовища, в якому діє підприємство (табл. 2).

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика інноваційної діяльності підприємств високо- та низько-технологічних галузей (складено автором на основі [1, 3, 6])

Характеристики інноваційної діяльності	Типи підприємств	
	Високотехнологічні	Низькотехнологічні
Місце досліджень і розробок (R&D) в діяльності підприємства	Першочергове значення досліджень і розробок, співпраця з науково-дослідними установами, наявність кооперації	Адаптація існуючих інноваційних технологій, низька частка витрат на дослідження і розробки
Вплив на конкурентоспроможність	Інноваційна діяльність – головна умова формування конкурентних переваг	Інноваційна діяльність – одна зі складових конкурентоспроможності
Види впроваджуваних інновацій	Радикальні інновації, що призводять до масштабних змін	Покращуючі інновації, несуттєві зміни, удосконалення
Рівень використовуваних технологій і їх оновлення	Застосовуються новітні технології; темпи технологічного оновлення та впровадження інновацій є високими	Помірні або низькі темпи технологічного оновлення та впровадження інновацій
Організаційна структура	Переважають адаптивні, гнучкі організаційні структури	Функціональні, лінійні організаційні структури; критерій гнучкості не має визначального впливу на ефективність

Таблиця 2 – Вплив складових інституційного середовища на інноваційну діяльність (складено автором на основі [1-3, 8])

Складові інституційного середовища		Характер впливу на інноваційну діяльність
Освіта і наука	Базова система освіти	Визначає мінімальні стандарти освіти для робочої сили, формує особливості внутрішнього споживчого ринку
	Система вищої освіти	Характеризує якість робочої сили, є основою формування інтелектуального капіталу, впливає на пропорції пропозиції фізичної та розумової праці
	Система спеціальної технічної підготовки	
	Розвиток науки і дослідницька база	Одна із базових компонент, що визначає здатність вести дослідження і розробки, можливості науково-виробничої кооперації
Фінансово-економічні структури	Розвиток фондового і кредитного ринків, фінансові установи	Визначає обсяги та вартість фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на інноваційну діяльність, їх доступність для підприємств, наявність венчурного капіталу
	Конкурентне середовище	Тип конкуренції, легкість входження на ринок, можливості тісної співпраці зі споживачами, роль іннова-

		цій у формуванні конкурентних переваг
	Структура промисловості	Визначає пріоритетні галузі економіки, рівень їх розвитку, а також наявність підприємств, що виробляють доповнюючу (комплементарну) продукцію
Правове забезпечення та державне регулювання	Державна інноваційна політика	Рівень захисту інтелектуальної власності, патентне законодавство
		Наявність державних програм підтримки інноваційної діяльності, бізнес-інкубаторів і технопарків; пільги інноваційно-активним підприємствам
	Макроекономічне регулювання	Політика та регулювання у сфері процентних ставок, тарифів і оподаткування, валютне та антимонопольне регулювання
	Стандартизація і сертифікація	Наявність технічних, екологічних та управлінських норм і стандартів
Елементи інфраструктури	Транспорт, комунікації, інформаційне забезпечення	Розвиненість транспортної інфраструктури, її пропускна здатність, що може впливати на обсяги, своєчасність та вартість поставок
		Рівень використовуваних інформаційних технологій, можливості отримання консультаційних послуг, доступність та симетричність інформації про ринки, попит тощо

В найбільш узагальненому вигляді дослідження особливостей організації бізнесу та місця інновацій в діяльності підприємств можна провести шляхом порівняння країн за рівнем їх економічного і технологічного розвитку. З цією метою країни умовно поділяються на 2 групи – з високим та низьким/середнім рівнем економіко-технологічного розвитку.

Усі ідентифіковані екзогенні та ендогенні чинники, характер яких залежить від рівня економіко-технологічного рівня країни, мають вплив на результати провадження інноваційної діяльності. В контексті вартісно-орієнтованого управління особливу увагу необхідно звернути на формування витрат і надходжень від інновацій в економіках кожного типу.

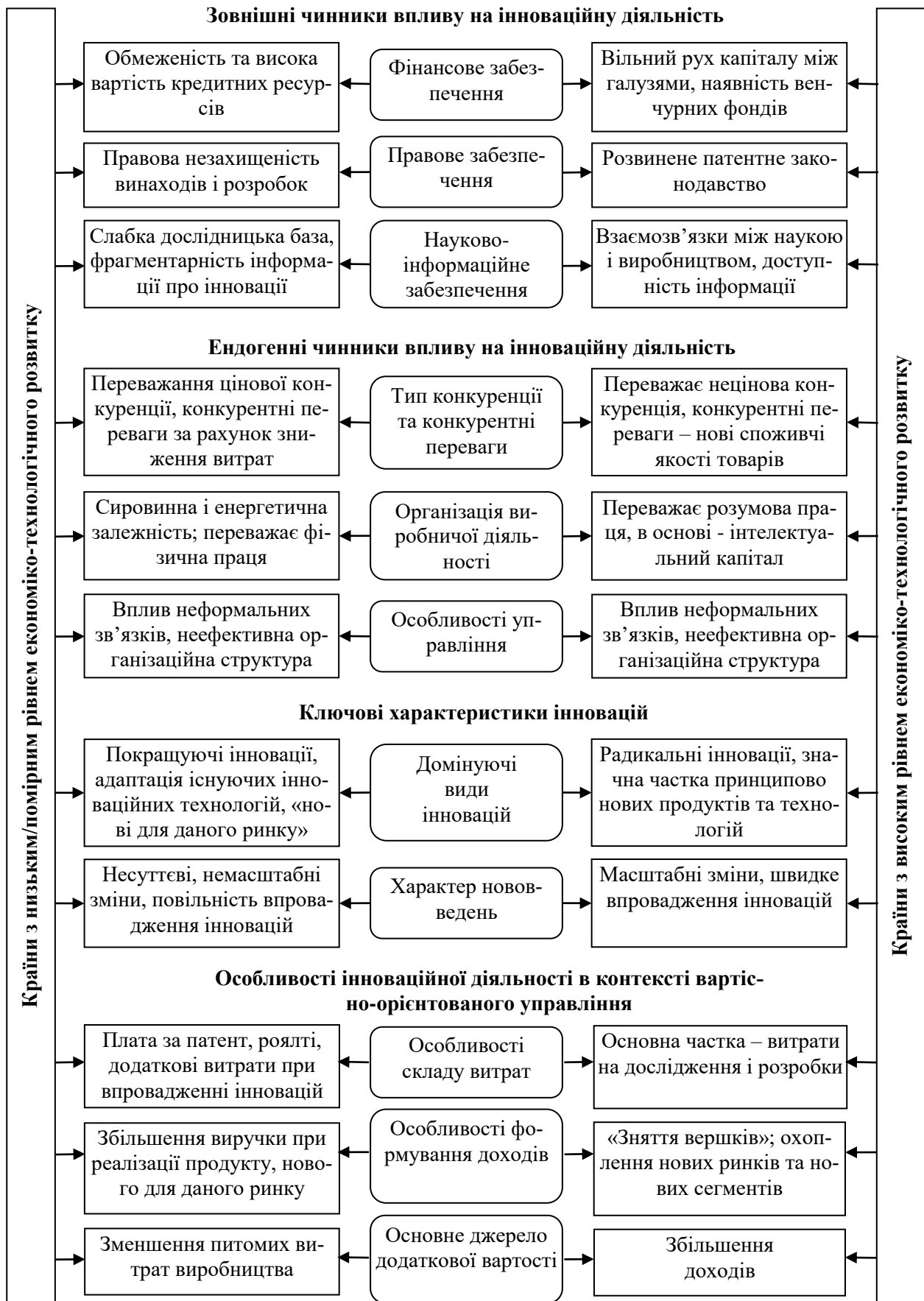
Так, в країнах з низьким та середнім рівнем економіко-технологічного розвитку основний вид інновацій – це покращуючі зміни та адаптація вже існуючих технологій. Відповідно, основні витрати, пов'язані з інноваційною діяльністю, стосуватимуться сплати роялті, плати за патент, комісійної винагороди, а також здійснення витрат на придбання інноваційного обладнання та його пристосування до особливостей власного виробничого процесу. У свою чергу, за

рахунок підвищення продуктивності праці і фондівіддачі та/або внаслідок виробництва нових видів продукції зростає обсяг надходжень від реалізації. Проте, основний приріст доданої вартості забезпечується, насамперед, скороченням питомих витрат виробництва.

В економічно розвинених країнах на ряду із покращуючими інноваціями вагоме місце займають радикальні інновації, розробка принципово нових або суттєво поліпшених продуктів та технологій, тому основною складовою інноваційних витрат є фінансування досліджень і розробок. Враховуючи те, що більшість підприємств в економічно розвинених країнах мають порівняно ефективну та налагоджену систему виробництва і постачання, основною складовою приросту додаткової вартості для них є збільшення доходів від реалізації. Останні, у свою чергу, формуються за рахунок виходу на нові ринки, охоплення нових сегментів споживачів чи формування попиту на принципово нові продукти і товари з новими споживчими якостями.

Таким чином, загальний рівень розвитку країни – її віднесення до типу високо чи низькотехнологічних – суттєво впливає на характер і види впроваджуваних інновацій, а відтак і на склад та структуру доходів і витрат, пов'язаних з інноваційною діяльністю, на вартість залучення фінансових ресурсів і їх доступність, ризикованість інновацій та основні джерела створення додаткової вартості. Дослідження даних аспектів є особливо актуальним при використанні вартісно-орієнтованого підходу до управління інноваційною діяльністю підприємства та формування відповідних теоретико-методологічних засад оцінки результативності інновацій.

Розглянуті відмінності інноваційної діяльності підприємств, зумовлені різним рівнем економіко-технологічного розвитку країн, в яких вони функціонують, включають екзогенні та ендогенні чинники, характеристики інновацій та вартісно-орієнтованого управління інноваційною діяльністю. Систематизовано зазначені відмінності представлені на рис.1.

Рисунк 1 – Відмінності інноваційної діяльності, зумовлені різним рівнем економіко-технологічного розвитку країн (авторська розробка)

На основі проведеного дослідження впливу національних особливостей та рівня економіко-технологічного розвитку країни на інноваційну діяльність підприємств, необхідно відмітити, що Україна належить до другої групи (країни з низьким/середнім рівнем економіко-технологічного розвитку), а отже, до основних чинників, що впливають на результативність інновацій та мають враховуватися при їх оцінці, необхідно віднести наступні:

- високі ризики ведення бізнесу та макроекономічна нестабільність;
- проблеми доступу до фінансових ресурсів внаслідок недостатнього розвитку фондового і кредитного ринків, нерозвиненість венчурного фінансування;
- обмеженість державної підтримки та державного фінансування інноваційних програм і проектів;
- мінливість та недосконалість законодавчої бази, особливо у сфері захисту авторських прав, патентування, галузевих стандартів;
- неефективна структура виробництва, висока сировинна і енергетична залежність підприємств;
- недосконалість організаційних структур більшості підприємств, що утруднює впровадження всіх типів інновацій;
- неналагодженість взаємодії між виробничою і науково-дослідною сферами, слабкість та недостатнє фінансування наукової сфери.

Висновки

Таким чином, на характеристики інноваційної активності підприємств та її результативність впливає ряд чинників, що включають як внутрішні параметри функціонування підприємства, так і галузеві, національні та регіональні особливості організації інноваційної діяльності. Вплив означених факторів може суттєво позначитися на виборі видів та характері впроваджуваних інновацій, а також визначає відповідну структуру інноваційних доходів і витрат та отриманого фінансового результату. Отже, регіональні, галузеві та національні аспекти мають бути важливою складовою оцінки результативності інновацій в процесі вартісно-орієнтованого управління підприємством.

Література

1. Ілляшенко С. М. Управління потенціалом інноваційного розвитку промислових підприємств для забезпечення їх сталого розвитку / С. Н. Ілляшенко, Ю. С. Шипуліна // Сталий розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях : монографія / За науковою редакцією д.е.н., проф. Хлобистова Є. В. / РВПС України, ІПРЕД НАН України, СумДУ, ЛНТУ, НДІ СРП. – Сімферополь: ПП "Підприємство Фенікс", 2010. – С. 192-211.
2. Шипуліна Ю.С. Організаційно-економічні передумови формування інноваційно-сприятливого середовища на підприємстві / Ю.С. Шипуліна // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2013. — № 3. — С. 100-113.
3. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник / Л. І. Федулова – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
4. Лапко О.О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання : монографія / О.О. Лапко. –К. : Інститут економічного прогнозування НАН України, 1999. – 253 с.
5. Гречан А.П. Теоретичні засади визначення інноваційного потенціалу підприємства / А.П. Гречан // Економіка та держава. – 2005. – №7. – С. 34 – 37.
6. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник / Н. В. Краснокутська. – Київ: КНЕУ, 2003. – 504 с.
7. Малюта Л. Формування організаційно-економічного середовища для активізації інноваційної діяльності підприємств сільськогосподарського машинобудування / Людмила Малюта // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2010. — Випуск 1 (3). — С. 71-76.
8. The OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011: Innovation and Performance in the Global Economy [Electronic resource]. – OECD Publishing, 2011. – 221 p. – Access mode: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industry-scoreboard-2011_sti_scoreboard-2011-en

Zakharkin O. Influence of the innovation environment on the results of the innovation implementation / O. Zakharkin // The genesis of genius. – Geneve, Switzerland : Publishing Center of The international scientific association of economists «Consilium», 2015. – № 1. – P. 21–25.